
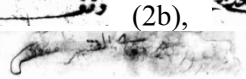
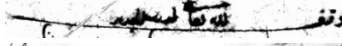
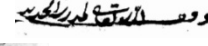

KUR'AN'IN ESKİ OSMANLICA BİR ÇEVİRİSİ ÜZERİNE NOTLAR

G.M. Meredith-Owens

Londra - Oriens, Vol. 10, No. 2 (Dec. 31, 1957), pp. 258-276

Çev.: Ali GÜL*

British Museum'da OR 9515'te kayıtlı olan ve 250 varaktan oluşan bu el yazması, 1924 yılında Londralı bir tüccardan satın alınmıştır. Yazma, Kur'an'ın 19.-35. surelerini kapsamaktadır. Başı ve sonu eksik olan yazmada Arapça kısım zarif bir sülüsle, satır aralarına yapılan Türkçe ve Farsça çeviriler ise nesihle yazılmıştır. 33x23 cm ebatlarında, bej renkli, sert ve parlak bir kâğıt kullanılmıştır. Her sayfada toplam 15 satır bulunuyor. Yazmanın 16 ya da 17. yüzyılda Mustafa adlı biri tarafından Yeni Medrese'ye bağışlandığı, metnin muhtelif yerlerindeki kenar yazılarından anlaşılıyor: (174a), (183a), (2b), (19b). Böyle büyük bir kopyanın süsten tamamen yoksun olması, eserin ilk olarak bir medrese ya da tekke¹ için yazıldığını ortaya koymaktadır. Yazmanın bundan sonraki hikâyesi hakkında British Museum koleksiyonuna katılmasına kadar pek bir şey bilinmiyor.

* Okutman, Ankara Üniversitesi, Türk Dili Bölümü.
e-posta: agul@ankara.edu.tr

¹ İstanbul'da ya da başka bir yerde benzer bir Kur'an çevirisi olup olmadığına ilişkin araştırmalar olumsuz sonuç vermiştir. Diğer yazmalar A. İnan'ın *Türk Dili* dergisinin 6,7 ve 9. sayılarındaki yazılarında tanıtılmıştır. Bunların hepsi de, Millet Kütüphanesi'ndeki bir yazma dışında (A.H. 764), Doğu Türkçesiyledir. Diğer önemli bilgiler yanında bu yazılara da ulaşmamı sağlayan Sir Gerard Clauson'a saygılarımı sunuyorum.

Arapça ya da Farsça metinden yazmanın muhtemel istinsah tarihiyle ilgili herhangi bir tahmin yapmak mümkün değil. Arapça için kullanılan *sülüs* de Farsça için kullanılan *nesih* de belli bir döneme özgü yazı tipleri değildir. Bence metnin tamamı 1400'den önce ya da 15. yüzyılın ilk yarısının çok erken bir döneminde tamamlanmıştır. Bu yazmanın bilinen diğer yazmalarla bir karşılaştırması da henüz yapılmamıştır. Kâğıdın gerçekten çok eski, Türkçe çeviride kullanılan Arap harflerinin de şekil olarak erken dönemlerdeki gibi olduğu kesin olarak söylenebilir.

Arapça metnin altındaki Farsça çeviri daha küçük yazılmış olmasına rağmen en az orijinal yazı kadar güzeldir. Farsça çevirinin eskicil dil özelliklerine sahip olması, bizi çevirinin 12. yüzyılın ortalarından daha geç yapılmadığını kabul etmeye zorlamaktadır.

همی ve اندر de çok seyrek olarak görülmesine rağmen, می ve در kullanımı bu sonucu göstermektedir. Yazımda genellikle 15. yüzyıldan önce geçerli olan *amed* sözcüğünde sürtünmeli (d) kullanımı ve انك ya da كانچ sözcüklerinin yazımı gibi eskicil alışkanlıklar

164

فَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ وَأَخْيَ هَرُونَ هُوَ

بترسم که مرا بکشند و بر دار من هرورن هورن

افصح مني لسانا فانسله معي وايضا

افصح تر است از من زبانم بفرسند او را با من تا باشد که راست از من

انني اخاف ان يكفون قال سنشد

من مني ترسم که بدو در دارند اندر من سخت كنيم

عضدك يا خيل و نجعل لك ماسطانا

بازوی تو ببرد از تو و كنيم شمارا حجتی

فلا يصون اليكم اباينا انما ومن

نرسند شما بپادشاهان شما و هر که

Levha 1.

bulunmaktadır. Diğer taraftan arada sırada da olsa پ, چ ve ژ harflerinin ayırt edici üç noktayla yazılması; ك yerine düzenli olarak گ kullanılması ve bir kez de كه yerine كى bulunması gibi pek çok modern özellik de görülür. خانه gibi sözcüklerde *izafet* ve *yâ-yı vahdet* hemze ile gösterilir; fakat uzun ünlülerden sonra ى kullanılır. Eskicil kullanımlar dışında not edilmesi gereken ilginç noktalar şunlardır: (1) Edilgen çatının *âmeden* ile kurulması, (2) Arapça kırık çoğulların çok sınırlı olarak kullanılması, (3) *tuvânisten*'den sonra tam mastar kullanımı ve nadiren birleşik gelecek zaman çekimi, (4) kelime hazinesinin *uşnûden*, *uştur*, *sepîd* ve *zefân* gibi çeşitli daha eski şekilleri içermesidir. Fakat burada da Türkçe kısımda olduğu gibi yerel diyalektlerin etkisi gözden kaçırılmamalı ve eskicil özellikler bu şekilde dikkate alınmalıdır. (5) نك (= ne ki) ve sonrası için بلكه kullanımı. *Bkz.* Fransızca “sinon” (olmazsa, yoksa) -Prof. M. Mukrî tarafından önerilen bir analogi-.

Türkçe çeviri ise Farsça kısımdan biraz daha küçük harflerle, başlıklarda olduğu gibi kırmızı mürekkeple ve işlek bir yazıyla yazılmıştır.² Türkçe kısmın metne daha sonradan eklendiği, satırlar arasında kalan boşluklara sınırlı ve okunaksız olarak yazılmasından anlaşılmaktadır. Türkçe çevirinin pek çok yerinde Arapçadan yanlış çeviri yapılmış olup genel itibariyle Farsça çeviri aynen takip edilmiştir. Bu durum anlamın feda edilmesine sebep olmuştur. Gerçekte bu yazmanın kelime kelime bir çeviriden ziyade, doğaçlama bir tefsir olduğu söylenebilir.

Hiç şüphesiz Türkçe kısım büyük oranda Farsça çeviriye dayanmaktadır. 97. varakta Tâhâ sûresinde Arapça لامساس “dokunma” sözcüğü, Farsçaya çevrilirken yanlış okunmuş ve ما ايذ “gelmeyin” şeklinde çevrilmiş; bu çeviriye sadık kalan tercüman da sözcüğü Türkçeye كَلَمَاتُور “gelmeñüz” (31a1) olarak çevirmiştir. Buna benzer başka örnekler de mevcuttur: *Qasâs-17*'de Arapça kısımda yer alan فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ “Asla suçlulara arka çıkmayacağım.” cümlesi, Farsçaya نه باشم آشكاره كناهكارانرا şeklinde çevrilmiş. Açıkça görülüyor ki Farsçaya çeviri yapılırken bambaşka anlamlarda olan “zâhir” ve “zahir” sözcükleri karıştırılmıştır. Türkçe çeviri de “*Bolmayam âşkâre yazuqlulardan...*” şeklinde devam etmiştir. Farsça bir

² Burada verilen Türkçe metnin transkripsiyonunun orijinal hâlini görmek için Levha 1'e bakın. “*Qorqarvan kim bini öldüreler. Ve qarındaşum Hârûn faşîhrağ durur binden dili. Biribi anı Fir'avn'a benüm birle kim bola kim toğru getüre bini, (ya'ni inana).*”

Qorqarvan ben yalan diyeler bangâ.” Eyitdi kim: “Berki devüz senüñ bāzūkı qarındaşuk birle ve eyleyevüz size hüccet kim iremeyeler size ikiye bizüm hüccetümüzden. Siz iki ve her kim...” Bu bölüm, çevirinin kelime kelime yapıldığını açıkça göstermektedir - hatta Arapça tesniyeler bile Türkçe olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Tefsirler (Harun Musa'nın güvenilir olduğunu teyit etmek için geldiğinde (Firavun'un) inanmadığının belirtilmiş olması gibi) metinde nadirdir (28:33 ve devamı).

sözcüğün alışılmadık bir şekilde ya da okunaksız yazıldığı yerlerde de Türkçe çevirinin belirgin şekilde boş bırakıldığı görülür (Ör. 240b1).

1. Yazım ve Ünlü Uyumu

Modern Türkçe dışında, transliterasyonda alıntı kelimelerdeki tüm uzun ünlüler gösterilir ve Arapça vurgulu ünsüzler ayırt edici noktalarla yazılır: ض, غ, ث, ق, خ, sırasıyla z, ğ, s, k, ve h şeklindedir. *Sağır nun* için *η* ile aynı işaret kullanılır. Bunun nedeni de tek bir sesi vurgulamak için üç farklı işaret kullanmanın ortaya çıkaracağı kafa karışıklığını önlemektir. Bu yazmada ج ve چ hiçbir yerde ayırt edilmemiş; yalnızca birkaç örnek dışında ك ile گ de ayrılmamıştır. Uyumu sağlamak için ç ve g kullanılabilir.

Dönemin tipik bir özelliği olarak *hurūf-ı imlā* ile hareketlerin bir arada kullanımında bir serbestlik görülür.³ Geç Osmanlı döneminde çift ünsüz kullanımı varken bu metinde de Türkçe sözcüklerde teşdid kullanıldığı görülmektedir (Ör. *elli* 180b2). Doğu Türkçesinde olduğu gibi burada da çoğul ekinin hem art hem de ön ünlülerden sonra ل ile yazıldığı görülür. Bazı örneklerde Arap imlasındaki doldurma elif'e benzer şekilde, sözcük sonuna fazladan bir elif eklendiği de görülmektedir. Ör: ایمانلوا “imānlu” (132b5), أق ساچلوا “ağ saçlu” (1b4). Üstünlü elif, bir “mater lectionis” olarak (elif, vav, ye) e'den başka, “ā” ve “a” için de kullanılır. د ile tenvin çıkma durumunu göstermek için kullanılmakla beraber bu kullanımda her zaman bir destekleyici elif eklenmez. Çıkma durumu eki çok nadiren tam olarak yazılır: Ör: أمش لردن (166b2), ائدن (89a3), ائدن (82b1) ve سندن (20b1) gibi. Bir örnekte ek fiilin 1. tekil şahıs çekimi “elif” ve “tenvin” ile وأ şeklindedir (46b5). Güzel he (ه) sadece iki örnekte ve “ne” soru sözcüğünde (28a4) ünlü işareti olarak kullanılmıştır. Aslında “ne” metnin geri kalanında نا şeklinde yazılmıştır. Neredeyse tüm örneklerde, son hecedeki ünlü sadece harekeyle değil, harfle de gösterilir. اذ “idi” (246a4) gibi kullanımlar nadirdir. Zaman zaman zaman نكم (17a1), نوجون (7a3) gibi birleşik yazımlara da rastlanır. Belirtme durumu eki hemze ve esreyle değil, hā-i resmîyle (ى) yazılır: وعده ى (66a1). Ünlüyle biten sözcüklerde belirtme durumu eki ى ve esre ile, -yi şeklindedir: كاموى “gemüyi” (180b4), كيجاي “giceyi” (212a5) vb.

Son hecelerde görülen bazı sıra dışı örnekler dışında gerek art gerekse ön ünlülü sözcüklerde ünsüz uyumu gelişmiştir: الرولىق “ilerülük” (76a3) ve الرولىك “ilerülük” (53b1); دُرستلىق “dürüstlük” (13b3, 15a1, 82a1) ve دُرستلك “dürüstlük” (4a5) gibi örnekler telaffuzda bazı sapmalar olduğunu işaret ediyor olabilir. الرودقى “ilerüdağı” 193a5) ve ت'nin art

³ İ.H. Ertaylan tarafından tanıtılan *Behcet ül-Hadâ'îk* ile karşılaştırınız (*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3-4, İstanbul, 1949). Ayrıca bkz. S. Buluç, Eski bir Türk dili yadigarı (aynı yerde, 1955). Mr. V. Ménage'a bu konuya dikkatimi çektiği için minnettarım.

ünlü (دُسْتُغْرُو “dostoğru” 3a4) sözcüklerde kullanıldığını da ayrıca belirtmek gerekmektedir. س her iki kategorideki ünlülerle de sözcük başında kullanılmakla beraber ص sadece صَاغِر “şağır” (117b3) sözcüğünde başta bulunmuştur ve diğer tüm örnekler س ile yazılmıştır. فَصِيحْرَق “fasihrağ” (164a2) ve غَالِبْ لِق “gāliblık” (193a4) gibi örneklerin açıkça ortaya koyduğu gibi bu metinde alıntı sözcüklerde ünlü uyumu çok sıklıdır.

پ ile ب'nin düzenli olarak birbirlerinden ayrıldığı sözcükler şunlardır: *tap-* (179b1 vd.), *tapu* (155a2), *dapa* (21a5 vd.), *ip* (25a1, 122b1), *süpür-* (146a3), *kapu* (82a3, 160b4), *depren-* (56b4), *depret-* (4b1, 14b1, 74a2), *depele-* (20b5 vd.). Ayırt edici üç noktanın düzenli olarak eklenmediği örnekler ise: *yaprağ* (34b2), *toprak* (77b1, 82b5), *kap-* (62a5, 71a3, 192a4 vd.), *kopar-* (31b4, 35a3-4, 82b5), *tap* (111a5) ve *çalap* (212a4). İlk ve son örnekler ile *yapış-* (72a5) fiilinde sadece birer örnekte üç noktanın kullanıldığı görülür. Alıntı sözcükler olan پاره “pāre” (134a2) ve پراکنده “perākende” (113b5 vd.)’de üç nokta daima dikkatlice eklenmiş ama Farsça kısımda ب - پ ayrımı yapılmamıştır.

Üç noktayla ilgili benzer bir farklılık çok daha seyrek olarak ك için de bulunur. Özel bir işaret olan η için de *sağır nun* kullanılmıştır. Diğer taraftan tamamen farklı bir ses olan damaksıl ك'i belirttiğinde g kullanılır. Son durum başta ve ünlüler arasında ortaya çıkar. Tüm örnekler aşağıda sıralanmıştır: *eglen-* (32a2), *egri-* sadece bir kere- (32b1), *gider-* (32b1), *gemü* (75a3), *gör-* (6b2, 13b2, 140a2), *geye* (98a4), *gün* (32a2), *yügürü* (160a4), *dege* (105b3), *degül* (57b2), *ögit* (46a2), *bigi* (47b1, 73b5, 77a3, 124a4) ve masterların yönelme durumu örneklerdekiyle sınırlıdır: *işitmege* (136a2), *birmege* (5b2), *görmege* (154a2) ve bir örnekte *dirnek* (184a1) sözcüğünün yönelme durumu.

Bir örnekte ilgi zamiri olan *ki* ve bir kez de izafet içinde 3. şahıs eki alan master üç noktayla yazılmıştır: *ilerügi* (75b3) ve *işler dönmeği* (71b3). Başka bir örnekte aynı yapı *çevürmek*i şeklinde görülür.⁴

Ünsüz Değişmeleri: Bu metnin en dikkat çekici karakteristik özelliği nazal n'nin yazımında görülen farklı yöntemlerdir. Nazal n için en az 10 farklı şekil görülmektedir: 1- نك 2- ق 3- ق 4- غ 5- نك 6- نك 7- نك 8- نك 9- نك 10- نك Bu durum müstensih'in yazım alışkanlığından kaynaklanıyor olabilir. Bu durumda yazım nasıl olursa olsun hepsinin aynı şekilde telaffuz edildiğini kabul edebiliriz.

⁴ Farsça كړدانش

(a) Sağır Nūn bazen üç noktayla işaretlenir, ön ünlülerle beraber kullanılır: دِكْ لَا تَسِيْرُ “diñlenesiz” (93b5).

Örnekler : (1) İyelik ve şahıs ekleriyle: اَلُوْكَ “elüñ” (19a1), سِيْرُكَ تَنْكِرِيْغُوْرُ “sizüñ tañgrıñuz” (29b1), دِكُوْلِيْكَ “degülidüñ” (166a5), تَنْكِرِيْغِدَا “tañgrıñdan” (177a3).

(2) **Tamlayan durumu:** سُوْرُوْكَ “sözüñ” (54b4), كُوْنُوْكَ وَ دُوْنُوْكَ “günüñ ve dünüñ” (82b3).

(b) Özel bir harf olan قِ art ünlülerle kullanılır: يَالِقْ “yalık” (45a5), طُوْقِدِيْ “tokdı” (154b1) vd. Örnekler:

(1) **İyelik ve şahıs ekleriyle:** اَتَاقْ “atak” (5a3), تَنْكِرِيْغْ “tañgrık” (170a3), تَنْكِرِيْغِدَا “tañgrıkdan” (167a1), اَغْزِلَارُقُوْرُ “ağızlarukuz” (90b2), بِيُوْرُدُوْقْ “buyurduk” (115b3), قِلْدُوْفُوْرُ “kıldukuz” (109a5).

(2) **Tamlayan durumu: (I) zamirler:** بُوْنُوْقْ “bunuk” (241b3), اَنْقْ “anuk” (11b1, 40b3, 58a3, 120b4, 147b5, 186a5, 196b1, 219b2), بِنْلَارُوْقْ “bunlaruk” (49b4, 108b4, 114a3), بُوْلَارُوْقْ “bularuk” (128a4), اَنْلَارُوْقْ “anlaruk” (42b3, 76a3, 180a4, 206a4, 228a1). **(II) isimler:** جَلَابُوْقْ “çalabuk” (195b4 vd.)⁵, يَزُقْلُوْلُرُوْقْ “yazuqlularuk” (151a5), قِيَاْمَتُوْقْ “kıyāmetük” (213b3).

(c) قِ sık sık قِ in bir varyantı olarak yer alır: اَقْلُوْ “aklu” (32b2) ve اَقْلُوْ “aklu” (210a5); سُوْقْرَا “sokra” (177a5) ve سُوْقْرَا “sokra” (1a3). Bu değişimin görüldüğü örneklerin sayısı, her seferinde yazım hatası olma ihtimalini imkânsız kılmaktadır.

(d) غِ sadece قِ varyantı olarak kullanılmıştır: سَانْمَاغُوْرُ “sanmağuz” (89b3) ve سَانْ مَافُوْرُ “sanmağuz” (102a5); يَالُغُوْرُ “yaluğuz” (14a2, 15b4) ve يَالُغُوْرُ “yaluğuz” (51b2, 246b2), ayrıca bir de بُوْلَسَاغُوْرُ “bolsağuz” (101a5) şekli görülür.

(e) Doğu Türkçesindeki benzer نِكْ birleşigi: بِنْكَ “biñg” (180b1), كُنْغُوْلْ “göñgöl” (80b1), دَنْكِيْزْ “deñgiz” (202a1).

Bu başlık altında bu birleşigin diğer örnekleri de sıralanabilir:

(1) - نِقْ - سَنْقَا - سَنْقَا “sanğa” (65a1), اَوْقِنْكَ “oқıñk” (219b5). Nadiren eklerde görülür.

⁵ Burada “çelebi” sözcüğünün art ünlüyle telaffuz edildiğine dair güçlü bir kanıt var. Metin boyunca قِ ile yazılan örnekler de bunu doğrulamaktadır. جَلَابِيْغُوْرُ (177a5): جَلَابِيْغُوْرُ (72b1). Bir örnekte, her nasılsa, كْ ile yazılmıştır: جَلَابِيْغُوْرُ (34b3). Bu durum bir ön ünlü kullanımına işaret ediyor olabilir. Son olarak bir diğer alternatif yazım: جَلَبِيْ سِيُوْرُنْ (35b4) ise etkisizdir.

(2) - انغالر - انغالر “anğalar” (117b2), سنغا “sanğa” (3b1 vd.). Genellikle zamirlere gelen yönelme durumu ekinde kullanılır.

(3) - نكلوا- نك “aṅlu” (116a3), دنكيز “deṅiz” (124a3).

(4) - نقى - نقى “tanrı” (74a2).

(f) ن metin boyunca eklerde sıklıkla kullanılmaktadır ve her farklı kullanımı için ayrı başlıklar altında ve kullanım sıklığı belirtilerek incelenmesi gereklidir.

(1) **Tamlayan hâli.** (a) Bu kullanım işaret zamirlerinin tamlayan hâlinde üstün gelmektedir: بون “bunun” (47b1), انون “anun” (75b3), بئارون “bunların” (114a5 vd.), انلارون “anların” (70b2). Bunun istisnaları aşağıdaki (b) bölümünde listelenmiştir.

(b) Kişi zamirleriyle, görülme sıklığı çok daha azdır: سنون “senün” (12a4, 16a1, 20b2, 21b5, 69b4, 76a5, 147a1, 162a3, 169b1, 231a1); سيزون “sizün” (77a5, 90b2, 148b1).

(c) **İsimler (I) Tekil.** Bu, özellikle ünlüyle biten isimlerin tamlayan hâli için çok kullanılan bir şekildir; fakat farklı yazımları da yaygındır.

تنگرى نون “taṅrınun” (10a2 vd.) ve تنگرى نوق “taṅrınuk” (193b1 vd.)

دنيا نون “dünyānun” (36b1) ve دنيا نوق “dünyānuḡ” (170b5)

تامونون “tamunun” (53a3) ve تامونوق “tamunuk” (116b1)

Ünsüzle biten sözcüklerde kullanımı daha azdır: يرون “yirün” (106a4) - مشرقون و مغربون “avratun” (142a3): عورون “yirün” (120b3); يرون “yirün” (120b3); مشرقون و مغربون “maşrıḡun ve mağribuk” (121a2). -Yazımdaki tutarsızlığın aynı satır içinde bile ne kadar büyük olabileceğini gösteren çarpıcı bir örnek.-

ن ile biten sözcükler çok fazladır. Ör: كونون “günün” (86b2), هارونون “Hārūn’un” (122b4), شيطانون “şeytanun” (91b3). Fakat bu örneklerde kelime sonundaki -n’in son hecedeki yazımı etkileyip etkilemediği açık değildir. Tamlamada tamlayan durumundaki sözcükte araya giren -n (zamir n’si) kendini tekrarlama eğilimi gösterir ve sondaki ses de -n ile yazılır (-nIn > -nIn): جواب قومونون “cevābı ḡavmınun” (148a5), طور طاغونون “Ṭūr ṭaḡınun” (8b5), خرما اعاجونون “ḡurma aḡacınun” (26a1), بودنيا ديرليكونون “bu dünyā dirliginün” (170b1), قيامت كونونون “ḡiyāmet ḡüninün” (55a4) (ayrıca كونونون “ḡüninün” (154b4) yine aynı deyim içinde). Ekler dışında 3. şahıs örnekleri nadirdir: نغرى فزونون “nişānları taṅrıḡuzun” (63a5).

(II) **Çoğul.** Hem art hem de ön ünlülü birçok sözcüğün tamlayan durumu ن ile yazılmıştır: ايشلرونون “işlerün” (65a1), ayrıca ايش لرونون “işlerün”

قَوَائِرُونَ “dīvlerün” (84b3), كُوَكَلِرُونَ “göklerün” (98b5, 106a4), قَوَائِرُونَ “kullarun” (141b1), عَالَم لِرُونَ “älemlerün” (120b3, 129a1), كَافِرَلِرُونَ “kāfirlerün” (192b3) ve اِلِرُوكِي لِرُونَ “ilerükilerün” (83a2, 151a4).

Tamlayan durumu yazım bakımından metnin tamamında büyük bir çeşitlilik gösterir: اَدَمِي لِرُونَ “ademilerün” (59b1, 114a4, 133b2), اَدَمِي لِرُونَ “ademilerük” (193b3, 194a3), اَدَمِي لِرُونَ “ademilerün” (201a4), اَدَمِي لِرُونَ “ademilerün” (202a1) ayrıca aynı satırda اَدَمِي لِرُونَ “ademilerük” (242b3) ve son olarak yine اَدَمِي لِرُونَ “ademilerün” (244b2).

(2) **İyelik ve şahıs ekleri:** Emir ekinin çoğul dışında, ن çok nadiren 2. tekil şahıs eki olarak kullanılmıştır. Tüm örnekler: اَيْتُونَ “äyetün” (2a2), بَارِيدُونَ “barıdun” (36a1) ve دُتَارِسَان “dutarısan” (121a3)⁶.

(3) **Emir-çoğul.** ن ile örnekler oldukça yaygındır, ama bu durum sadece kalın ünlülü köklere sahip sözcüklerde görülür: سَاكَلَانُونَ “saklanun” (79b1). Bu şeklin bir diğer yazımı da ق ile dir: بُورَاقُونَ “burakun” (122a5) ve بُورَاقُونَ “burağuk” (25a1).

قَلُونَ (33b4, 48a3, 71b5, 92a4, 104b2, 109b4 vd.) ve قَلُونَ “kıluk” (71b5) neredeyse aynı sıklıktadır.

دُورُونَ “durun” (162b4) ve دُورُونَ “duruk” (72a5) ayrıca ق دُورُونَ “duruk” (17b1).

وَرُونَ “vurun” (88b1) ve اُورُونَ “uruk” (87b4).

بَارُونَ “barun” (240b4) ve بَارُونَ “baruk” (86a1).

بُولُونَ “bolun” (101a4) ve بُولُونَ “boluk” (62a4).

دُوتُونَ “dutun” (102a3) ve دُوتُونَ “dutuk” (75b4) ayrıca طُوتُونَ “tutuk” (104a4).

قُورَقُونَ “qorqun” (129a4) ve قُورَقُونَ “qorquk” (129a4, 130a4, 180b5 vd.).

ن’un ön ünlülü bir sözcüğe gelen emir ekinde kullanıldığı tek örnek ise اِيْتُونَ “inün” (34b4)’dür. اِيْشِيدُونَ “işidük” (71a1) dışındaki diğer tüm emir çekimlerinde ك kullanılmıştır.

(4) Nazal n’nin ekler dışında, kökte ن ile yazıldığı örnekler: *koşılık* (234b3) ve *yalık* (146a3)’dır. Ayrıca *yalık* (34a3) yazımı da bulunmaktadır. Bu iki sözcükteki değişim daha erken bir tarihteki *Süheyl-i Nevbahar*’daki örneklerle de tanıklanmıştır.

⁶ 2. şahıslarda geniş zamanın şartı düzenli olarak ق, ق veya ق ile yazılmıştır. Örn. دُمَارَسَكْ (7b5), دُمَارَسَاكْ (184a3); çoğul فُورَقَارِسَاكْ (226b1), بِلْمَارَسَاكْ (220a1).

Başka yerde incelenmemiş diğer ünsüz değişimleri aşağıda gösterilmiştir.

(1) **d / ṭ** Genelde **dur-** , 20 civarında sözcükte ise **tut-** (13b4 vd.),
dur- , fakat 4 örnekte **tur-** (11b4),
dadasız (216a3) fakat bazı başka örneklerde **tad-** (126a4),
tatdur- (217b1),

doğru (5a1, 82b5, 118a3, 125b5) - **toğru** (242a3 vd.),

daşra (41a3) - **taşra** (173b2) Bu, çok nadirdir,

od (165b4) - **ođ** (108a4) nadiren,

dart- (132a2) - genelde **tart-** (113b2),

(2) **d / t** **and** (147a4) - **ant** (12a5, 89a2),

üsd (195b3) - **üst** (12a1, 189b5, 191b5),

gösder- (242b1) - genelde **göster-** (192b4 vd.),

dörd (99b4) - **dört** (89a4),

(3) **k / ħ** **yoksul** (92a3) - **yoħsul** (161a4, 245a3),

çıkar- (165a2) - **çıharılmış** (81b2) - **çıharanlar** (132a5),

(4) **k / ğ** **buraka** (66b5) - **buraga** (25a1). Bu değişiklik nadir değildir ama değişmeyen örnekler de değişenlerle neredeyse eşit sayıdadır.

b- / v- Genellikle **biribimek** (146a1), **barmağ** (153b4) ve **birmek** (birçok yerde); fakat iki istisnai örnekte v'ye değişim görülür: **varur** (69a5) ve **vireler** (44a5).

ç- / ş- çabla (159a1) da **şabla** yerine kullanılmıştır.⁷

Ünlüler: Gördüğümüz kadarıyla ünlü uyumu 13.-14. yüzyıllardaki Anadolu metinleriyle hemen hemen aynıdır. İlgi çekici şu örnekleri vermekle yetineceğim:

(1) - 1. çoğul şahıs iyelik ekinin metin boyunca yuvarlak ünlülü olduğu görülür: **حُجَّتْ لِرُومِيزْ** "hüccetlerimiz" (119b4)

(2) - **yazulu** (220b3) ve **yazılı** (143a3); **gizülü** (84a2, 142b2, 215a1) ve **gizilü** (216b4). Diğer yandan **örtülü** (17a3, 18a3, 95a3)'nün **örtülü** (210b4)'ye göre daha fazla olduğu görülür.

⁷ Dr. Ertaylan tarafından önerildi. Bu fonetik değişiklik için *Bkz. Brockelmann, Osttürkische Grammatik*, s. 34.

Bu makalenin kapsamı dışında olan kapalı 'e' sorunu bu makalede tartışılmamıştır. Metindeki hem açık hem de muhtemelen kapalı “e”lerin her birinin esre ya da *ى* ile veya her ikisi bir arada kullanılarak gösterildiğini işaret etmek gereklidir. Açık ve kapalı 'e' için ayrı işaretlerin kullanılmasından kaynaklanabilecek karışıklığı önlemek için ve kesin olarak “i” ile yazılan tüm örneklerde *ى* ile beraber ya da yalnız başına bir “e” ünlüsünü de göstermiş olabilecek bir esre kullanılmıştır.

Bu durumla ilgili örnekler sadece birkaç kelime ile sınırlıdır: كَنَكْ “king” (190a2), يَنَكِي “yīngi” (118b4, 238a4), اِثْدِي “itdi” (224b3), دِيدِي “didi” (3b4), يِيَّاسِيْزْ “yiyesiz” (74b3), بِيْرْمَكْ “birmek” (17b2), يِدِي “yidi” (74a5), بِيْشْ “biş” (89a1), كِيْجَا “gice” (229b1), بِيْشِيْكَ “bişik” (5a5), يِيْلْ “yil” (61a5), دُشْمَرْسِيْزْ “düşmezsi” (6b3), اِيْشْ “iş” (147a5), اِيْرْتَا “irte” (239a3) ve يِرْ “yir” (156a2).

Kişi zamirlerindeki “i” kullanımı da not edilmelidir (Aşağıya *bkz.*).

2. İsimler, Zamirler, İşaret Zamirleri ve Soru Zamirleri

-dAn çıkma durumu eki ara sıra yön gösterme işlevinde bir **yanğa** ile beraber -dIn şeklinde görülür: **gölgedin** (161a3). Diğer örnekler herhangi bir özellik göstermez. Araç durumu çok sık kullanılmıştır: **dünün** (234b3), **günün** (aynı yerde), **ancılayın** (104b3, 111a4, 158a2, 163a4 vd.), **buncılayın** (63b2, 144a1), **ol vaqtın** (11b2), **kuşluğun** (24a1), **ilerükileyin** (226b4), **ilerüleyin** (19a1), **ikileyin** (226a5) ve aynı sözcüğün **-ledin** şekli (198a4)⁸ de görülür.

Görünüşe göre kaydedilmemiş başka bir benzer şekil de 181b2’de vardır: **gürü ikileye**, “iki sefer, iki kez” anlamında.

Eşitlik eki (-ce) nadir değildir. Örneklerde, anlamdaki çeşitli farklar görülmektedir: **biñce yıl** (66a2), **arduñuzca** (80b5), **tağlarca** (239b2), **hilâfinca** (25b5), **bu dünyâ dirlikince** (182b5).

Eşitlik ekinin bir diğer kullanımı da **iki-anca (=iki ol kadar)** (226a3, 244b4).

Tekil kişi zamirlerinin çekimleri birkaç dikkate değer özellik sunar:

Yalın	ben (188b5)	sen (188b1)	ol (85a1)
Tamlayan	benüm (190a1)	senüñ (yuk. <i>bkz.</i>)	anuñ (yuk. <i>bkz.</i>)
		senün (76a5)	anun (yuk. <i>bkz.</i>)
		sinün (119b5)	

⁸ *Bkz. Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl-ü Nevbahâr*, Breslau, 1938, s. 80. Dr. Banguoğlu bu şekli (bizim metnimizde sıkça *girü ikiledin* [215b2, 198a4] olarak geçer) -lat/lad + araç eki şekline dayandırır.

Belirtme	bini (160b1)	sini (2a1)	anı (87b2)
Yönelme	banğa (بنغا) (165a3)	sanğa (سنغا) (238a1)	anğa (انغا) (238b5)
		(سنقا) (65a1)	
		sağa (سقا) (1b1)	ağa (اغا) (57b4)
Bulunma	-----	-----	anda (119a1)
Çıkma	binden (20b1)	sinden (203a5)	andan (75a4)
	bindin (209a3)	sindin (188a3)	andın (169b3)

3. şahıs iyelik ekinden sonra belirtme durumu eki iki şekilde de görülür: **yolın** (238b1), **yükün** (4a1); ayrıca **yüzünü** (35a2), **evini** (175b3).

Dönüşlülük Zamiri: Daima **kendü** (47b3 vd.) şeklindedir. Hiçbir zaman ك (g) ile yazılmaz. İyelik ekiyle kullanılan şekli daima eski Osmanlıcadaki **kendüz**'ün bir varyantı olan **kendüs**'tür:

Yalın: **kendüsi** (165a5), **Belirtme:** **kendüsünü** (3a3), **kendüsünü** (4b1, 118b1), **Yönelme:** **kendüsüne** (44b5), **Çoğul:** **kendüsünüz** (47b4, 104b2), **kendüsümüz** (29a3).

Belirsizlik Zamiri: **Kimse** (4b5, 14b4, 40b5, 56b1 ve 2, 57a3, 57b3, 183b4, 229a3), **kimsene** (16a4, 25a1, 43a3, 93b5), **kimerse** (4b4, 22a3, 33a1, 93b2, 186a5) tüm örnekler alıntılandı. **Nese** (22b1 vd.), genellikle **dükeli nese** (229a5 vd.) tamlaması içinde kullanılır. Ayrıca **nesne** (155a3 vd.) ve **nesene** (42b2, 77b2 vd.) en yaygın şekillerdir. **Nice** sözcüğü genelde şahıs ekiyle beraber kullanılır: **bir niceünüz** (183a1). **Biribiri** (171b4) hiçbir zaman **birbiri** olarak yazılmaz. **Biregü** (160a1). Bu ekin diğer örnekleri: **ikegü**, **üçegü** ve **dördegü** (248a2).

İşaret Zamirleri: Bu sözcüğünün çoğulu birkaç örnekte **bular** (50b2)'dir. Ayrıca **oşbu** (47b2), **şol** (34a5).

Soru Zamirleri: **Kim** (171a1), **kanı** (214a1), **kanı** (136b3), **kanan** (247b1), **ne için** (188b4). İlginç bir şekil olarak نوردا **nivirden** iki yerde görülür (1b3, 150b4). Bu şekil belki de “**ne-yirden**”in bir varyantıdır.

3. Fiiller

Bazı ettirgenlik ve edilgenlik şekilleri ilgi çekicidir.

1) **Ettirgen:** (I) **-it:** **bayıt-** (95b2), **berkit-** (115b1). Aynı manada bir de tek bir yerde görülen bir **berkür-** (101b5) vardır. (II) **-ür -gür:** **dirgür-** (114a1, 125b2, 196a5) ve bir tek yerde görülen **dirür-** (106b4); **tırur-** (11b4, 14b2). (III) **-er:** **otar-** (49b3).

2) **Edilgen:** Çift edilgen **biribilin-** bir kere (136b5) ve **biribin-** de iki kere (16b2, 177a5) görülür.

Fiil Çekimi

(a) Emir.

1. tekil şahıs: **göreyim** (142b5), **göstereyim** (19a3)⁹.

2. tekil şahıs: **gel** (163a5), **çık git** (160a5), **bol** (48a4); **uykıl** (209a5), **yıgkıl** (84b1); **bolğıl** (210a5), **koğıl** (216a1); **eyelegil** (165a3).

olumsuz: **tartma** (36a5), **bolmağıl** (177b1), **gidermegil** (249b3).

3. tekil şahıs: **bolmasun** (217b4), **getürsün** (38b2).

1. çoğul şahıs: **eyleyelüm** (225b4). Brockelmann bazı örneklerde önemsiz bir değişime işaret etmiştir (*ZDMG* 73, p.16). Ayrıca **getürlüm** (110a5), **ivdürlüm** (196b4), **eyitlüm** (245b3), **uylum** (168a1) ve ayrıca **uyalum** (147a1). İlaveten **kılalum** (115b3) yanında bir de **kılulum** قِل لُوم (225b4, 242a4) görülür.

2. çoğul şahıs: (a) **uyuş** (29b5), **bilün** (37a5), **oturuş** (226b3), **görün** (181b4), **getürün** (150b1). olumsuz: **urmağ** (39b3), **tartuşmağ** (187b4), **bolmağ** (151b1).

(b) **anuşuz** (221a3), **yiñüz** (240a3), **korķuşuz** (128b5). Bu şekil (a)'dan çok daha az yaygındır.

3. çoğul şahıs: **sorsunlar** (180a4), **götürsünler** (180a3).

(b) **Dilek-İstek Kipi:** Bu genellikle *kim* ve *tā* ile kurulan yan cümleciklerden başka, şimdiki zaman ve gelecek zaman için de kullanılır.

1. tekil şahıs: (I) **-em:** **bilem** (54b4), **bulam** (17b2), **ayırlam** (8a2), **buyuram** (122b5), **gösterem** (34a5, 192b4), **kılam** (209b2), **birem** (246b1), **kesem** (25b5), **görem** (21b4), **baram** (162b4), **işleyem** (85a1), **ölem** (5b5), **bolam** (155a3), **tapam** (8a3), **getürem** (162b4), **dutam** (162a3), **eyidem** (190a1), **asa koyam** (26a1).

(II) **-vum:** Sadece tek bir örnekte: **asa koyavum** (123a2).

(III) **-ven:** Sadece tek bir örnekte: **oқыyavan** (155a4).

2. tekil şahıs: **bolasın** (160a1), **getüresin** (179a2).

3. tekil şahıs: **seçe** (218a2), **yarıla** (15a2), **eyide** (179b1), **eyde** (171a1).

⁹ -eyim ve -em arasında anlamsal bir fark olup olmadığını anlamak için metinde yeterli kanıt/tanık yoktur.

1. çoğul şahıs: **ölevüz** (11b2), **gösterevüz** (84a5), **dürevüz** (53b5), **muştılayavuz** (1b1).

2. çoğul şahıs: **dadasız** (216a3), **sayasız** (230b2).

3. çoğul şahıs: **depeleyeler** (234b4), **uralar** (31b4).

Doğu Türkçesindeki -ğa/-ge eki de birkaç örnekte görülür. Bu durum sadece 3. tekil şahısta görülür: **bolğa** (16b2,119a2), **kılgı** (18a4).

(c) Geniş Zaman

1. tekil şahıs: (I) **-ven**: **görürven** (239a2), **dilerven** (8a1 vd.), **korçarvan** (164a1), **kılarvan** (145a4)¹⁰, **düşürürven** (18b2). Olumsuzu: **söylemezven** (4b5).

(II) **-um**: Az sayıdaki örneğin tamamı burada alıntılanmıştır: **korçarum** (129b1), **bilürüm** (54b3), **iderüm** (125b2). Olumsuzu: **dilemezüm** (162a3).

2. tekil şahıs: **dilersin** (160a1), **korçarısın** (228a5), **eydürsen** (142b5)¹¹.

3. tekil şahıs: **benzer** (113a5), **kaygurur** (118a2). Bazı 3. tekil şahıs geniş zaman çekimleri de sıfat ve isim olarak kullanılır: **bilür** (177b4), **işidür** (274a4), **depreñür** (163a4). Alışıldık bir şekil olmayan **göreriken** (20b2) yanında **görüriken** (166a4) de görülür.

1. çoğul şahıs: **bilürüz** (12a3), **bilürvüz** (32a1), **dutaruz** (123a3).

2. çoğul şahıs: **görürsiz** (142b2), **taparsız** (8a2), **sarsız** (66a2, 215a1).

3. çoğul şahıs: **uyarlar** (168a2), **iverler** (80a3).

(d) **Gelecek Zaman**. Gelecek zaman çekimi **-IsAr** ile yapılır ve tüm örnekler aşağıda sıralanmıştır: **isdeyisersiz** (201a5), **kılısar mısız** (144a4), *bilmez nefis kim kañğı yirde öliser* (214a1), *biz helāk kılısarvuz bu köy kavmını* (184b1), *her ten tadısar ölüm acısını* (190a3), *gör kim nice bolısar soñı müfsidlerüñ* (140a2).

(e) **Şart Çekimi**. Genelde **bol-** fiilinin çekimini örnekleyen birkaç örnek dışında bu metindeki şart kipi çekimi şunlarla sınırlıdır: (1) geniş zaman + **se** (2) **-misse**. Örnekler: *eger degirise aña şādī diñlene aña* (57b4), *eger anlara degmezise muşibet* (167a3), *eger degmez bolurisa aña od* (97a1)¹².

¹⁰ Bu muzari eski Osmanlıca nadirdir. Burada Mr. C.S. Mundy'e, önceden basılmış Eski Osmanlı metinlerinde bulunabilir olmayan ve diğer birçok yararlı bilgi için teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

¹¹ Muhtemelen "eydürsin" yerine yanlış yazılmış.

¹² "Vagar narasād ān-rā ātişī"yi çevirmek için kullanılmış.

Deny¹³ tarafından 'conditionnel irreal' olarak adlandırılan eskicil şart çekimi örnekleri: *eger aranızdamıssa muķātele kılmayalardı* (224a1), *eger dilermissevüz kim tutavuz şādī, tutayduķ ol bize yakın* (40a3)¹⁴, *eger anlar yol bulmuşlarmıssa* (171b2).

4. Diğer Öğeler

(a) Sıfatlar:

Karşılaştırma eki **-rAK/-IrAK** işlektir: **katırak** (174b5), **ulurak** (187b3), **ulurakunuz** (25b4), **yakındırak**¹⁵ (58a3), yolu yavu **kılmışırak** (112a1), yolu **bulmuşırak** (167b5). Bu son iki örnekte **-miş** eki almış sıfat-fiiller sıfat olarak kullanılmıştır.

Metinde **eyü** (93a2) ve **yig** (103b4) yanında bunlardan türetilen **eyürek** (84b2, 111b4) ve **yigrek** (36b2) sözcükleri de bulunmaktadır.

yıldırağan¹⁶ (96b4) sözcüğünde sıfatın pekiştirilmiş bir şekli görülür.

“Bütün, tüm” anlamında kullanılan tek sözcük **dükeli** (22b1 vd.)’dir. Ayrıca “her” anlamında **degme** (111a4) ve **her bir** (98b1) sözcükleri kullanılır.

(b) Edatlar:

birle (43b2 vd.), **bile** ise daha nadirdir (14a3, 18b2, 44b4, 64a3, 128a5, 147a1, 151a2, 180a4, 183b5). Ekleşmiş şekil olan **(i)le** (48b4, 89b5, 192b5) zarflaşmış örnekler dışında sadece üç yerde görülür. **ile**’nin zarflaşmış örnekleri: **gündüzle** (40b4), **dünle** (115a4), **eyle** (171a2), **böyle** (3b4, 50a1, 145b3, 250a2) ve **şöyle** (35b2, 217a2).

-ok’un iki kullanımına ilişkin tüm örnekler sıralanmıştır: **andayuk**¹⁷ (29a4, 50b4, 51b1, 103a5, 111b2, 123b4, 135a3, 170b4) ve **böyleyük**¹⁸ (103a2).

ilkin (24b5), **yaluğuz** (51b2, 246b2) ve **yaluğuz** (14a2, 15b4), **yine** (85b5), **daķı**¹⁹ (190b4), **evet** (122a4, 237a4), **dapa** (21a5), **ķoyu** -sadece **baş ķoyu** içinde kullanılmıştır- (47b4, 85b2, 154b5), **imdi** (37a5).

¹³ *Grammaire de la langue turque*, Paris, 1921, s. 832.

¹⁴ “agar hāstim ki giriftim şādī giriftimi ān az nazdik-i mā”nın çevirisi.

¹⁵ Buradaki “d” ses uyumundan dolayı eklenmiştir. Bu durum için bkz. Eckmann, Türkçede D, T ve N. seslerinin türemesi, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, 1955, sf. 11.

¹⁶ Deny, *Gramer*, s. 567

¹⁷ Farsça: hem-çünān veya hem-çünin (Metinde “andayok” şeklinde geçmesine rağmen çeviride “andayuk” olarak alınmıştır (ç.n.)).

¹⁸ Metinde “böyleyük” şeklinde geçmesine rağmen çeviride “andayuk” olarak alınmıştır (ç.n.).

girü (56a2, 76b4, 80b5, 105b5, 128a2). Metnin başka yerlerinde **گُورُو** yazımıyla (7a1, 47b3, 74a4, 127a1, 157a2) ve **گُورُو** (13b2, 28b2, 82b1, 177b2, 216a1)²⁰ yazımıyla **gürü** şekli de görülür²¹. **aşağa** (94a2), **yuşaru** (214b5), **içerü** (146a2), **berü** (3a1), **degin** (159b1), **ayruk** (172b4 vd.), **artuğ** (165a2), **taşra** (173b2), **daşara** (146a1), **daşra** (48a2), **dışra** (3a2, 50b1) ve **dışara** (182a3), **iley** (11a3, 114a1), **ötürü** (168b5), **bigi** (179b2), **ilerü** (203a5), **kat** (164b5), **öğ** (194b1), **üçün** (18b2 vd.) ve **içün** (11b4 tek örnek), **eyle kim** (174b1), **tiz bola kim** (172a1), **az bola kim** (77b5), **kaçan kim** (146a3 vd.), **nite kim** (198b4), **aña degin kim** (135a4), **mādām kim** (5b3).

Farsçada ilgi cümlecikleri oluşturmak için yaygın olarak kullanılan **kim**'in iki yerde farklı bir şekli vardır: **کی** (168a5) ve **کُو** (204a1) şekilleri Farsça metinden etkilenmez. **Kāške** farklı şekillerde yazılır: **کاشکا** (4a3 ve başka yerlerde) **کاشکی** (40a1, 175a4) ve **کاشکی** (110b5).

(c) Masterlar:

Metindeki masterlar çekime girmedikleri çoğu zaman sonlarındaki -mek elif'le noksansız yazılmıştır. Masterların diğer şekilleriyle ilgili örnekler: **okmaklık** (198a1) ve **dönmeçlik** (62b3). İyelik ekleriyle az sayıda örnek vardır: **īmān getürmekleri** (218b5).

(d) İsim-fiiller ve Sıfat-fiiller:

(1) **-en: geçen** (159b2), **kıalan** (185a2), **diyen** (108a3),

(2) **-miş: öğilmiş** (60b2), **biçilmiş** (40a2),

(3) **-esi:** Örnekleri çok değildir. **gelesi** (18a3), **kıopası** (57a2).

(4) **-ecek:** Bu çok sık kullanılmış olup tüm örnekler alıntılanmıştır. Hem sıfat hem de isim olarak kullanılmıştır. Bir örnekte iyelik eki almıştır: **sizün döneceğünüz** (209b1). Diğer örnekler aşağıda yer almakta olup bunlar dönemin diğer metinlerinden de bilinen bir yapıdadırlar: **kurban kılacak yir** (62b4), **diñlenecek eylediler** (202b4), **duracak** (79a3), **döncecek** (137b2, 176b5), **oyunacak** (86b5), **yatacak** (22b5), **göyündürecek** (62b1).

(5) **-dik:** Bu ek yaygın bir isim-fiil eki olarak kullanılır ve örnekleri de nadir değildir: **Tağrının birdügi rüzi yigrek durur** (36b2), **birdük sanğa**

¹⁹ Sadece bir bağlama edatı olarak kullanılmış, asla karşılaştırma için kullanılmamıştır.

²⁰ Bu daha çok Farsça “bāz pes” veya “bāz”ın çevirisi için kullanılmıştır. 139a4'te iki şeklin bir arada kullanıldığı dikkat çekici bir örnek vardır: *ve döndi yön girü ve gürü baqmadi = ve ber gerdid bāz pes ve ne bāz negirist.*

²¹ Her iki şeklin bir arada kullanıldığı ilginç bir örnek 139a4'te mevcuttur.

diledüğünü (20a1), *Lût gussalu boldı anlar geldüğine* (184b5), *işitmedük biz eyitdiğini ilerüki atalarumuzdan* (164b3).

(6) **-ici**: Çok yaygın kullanılan ve gelecek zaman anlamı veren bir ektir. Örn. *ben yarlıgayıcı-van* (28a2), *Kine çekici-vüz* (217b3).

(7) **-iş**: *tatış* (241a2), *sağış* (151b3), *döniş* (66a3).

(e) **Zarf-fiiller**.

(1) **-u**: *oynayu* (40a3), *utanu* (161a5), *‘âciz eyleyü* (237a4), *aldayu* (222a1), *kaplayu* (247b1), *diyü* (77a2), *gizleyü* (247b2), *yügürü* (160a2).

(2) **-e**: Sadece bir örneği vardır: *belüre eydeler* (12b2). Bazı olumsuz şekiller bu zarf-fiilden türemiş gibi görünmektedir: *geçemeyesiz* (243a1), *göremez-ven* (141b3), *göremezleridi* (221a5), *bilimediler* (147b2, 153b3), *bilimeyeler* (187a4) ve *alimayalar* (71a4).

(3) **-icek**: *anda barıcağ* (163a1), *anlara kim öğit biricek, secde kıllalar* (216b1).

(4) **-(y)ip**²²: *götürip* (5a1), *bolıp* (birçok yerde), *birip* (208b4), *kılıp* (218a1), *örü durıp* (32b5), *kesilip* (238a3), *dönip* (86b5), *isdeyip* (197a5). Bu zarf-fiilin yazımı ilginçtir ve daima ünlü gösteren harf olmadan yazılır (Örn. *بریب*). Ayrıca her zaman bir i sesiyle verilir. Bu biçimde, İngilizceyle mükemmel ifade edilebilecek karmaşık bir yapı vardır: *yazılıp durur* (55b5)²³

(5) **-rek**: *korğarak* (160b1).

(6) **-(y)ince**: *tâ vakti gelince* (79b3), *irte bolınca* (239a3), *ırınca* (56a5), *buyurmayınca* (93b2, 232a4), *dirilmeyince* (161a2), *dilemeyince* (105a1), *ayırmayınca* (179a5).

(7) **-medin**: *sınamadın* (178a1), *görmedin* (232a5).

5. Yardımcı Eylemler ve Ek Eylem

Yok, **bar** ve **degül** için uzun bir değerlendirmeye ihtiyaç yok, ama **bol** ile **ol**- farkını belirtmek gerekiyor. *bol*- fiili *ol*-dan çok daha sık kullanılmıştır, ikincisi yalnızca birkaç yerde görülür (102a4, 110a3, 166b2, 172a2 vd.).

²² Makalenin orijinalinde *-(y)ib* şeklinde gösterilmiş olup sondaki *-b* çeviride *-p* hâline getirilmiştir (ç.n.).

²³ Deny, *Grammaire*, s. 883-884; Banguoğlu, *Altosmanische Sprachstudien*, s. 130; S. Çağatay, *Eski Osmanlıca Fiil Müstakları*, s. 30.

1. şahıs fiil çekimi: **resulven** (3b1), **benven** (161a4), fakat **ben sizün bile em** (21b3) örneğinde belki de Farsça metnin bir etkisi vardır. Çoğulda ise; **bizüz** (188a2), **degülüz** (77b4) ve **degülvüz** (74a5, 129b4, 244a5, 245b5). Bu -vüz eki ayrıca **بلوريركوز** “bilürirekvüz” (84b2), **كافروز** “kāfirvüz” (167b4, 244a4), **قادروز** “qādirvüz” (74b2, 84b1), **قوم وز** “qavmvüz” (123b3) örneklerinde görülür. 3. şahıs copula’sı bazen **ol dur kim** (62b1, 172a5) ve soru cümlesi (Örn. **ne dūr bu bütler**-46a5-) dışında daima **durur** şeklindedir. Bir yerde geçen ve geçmiş zaman belirten bir şekil (**sizdünüz**=siz idünüz 243b2) dışında bu konuda kaydedilecek başka bir şey yoktur.

-er kökünü koruyan iki örnek bulunmuştur: **hiç yok erken** (2a1) (=iken) ve **her kim şükr kılar erse** (145a5) (=ise).

6. Kelime Hazinesi

Tahmin edilebileceği üzere bu tür bir çalışmanın kapsamı içerisinde yalnızca özellikli kelimeler üzerinde durulacaktır.

Metnin muhtemel yazılış dönemi göz önüne alındığında özel ilgi gerektiren tüm ifade ve kelimeleri içeren bir sözlük hazırlanmasına karar verilmiştir. Çevirmen bazen kelimelere serbestçe ve tuhaf bir şekilde anlamlar vermiştir, bu durumdan dolayı eldeki malzemenin sözlükbilim için güvenilir olmayacağı açıktır. Bu gibi durumlar parantez içinde verilmiş, ve ilgi çekici örneklerin bulunduğu yerlerde tüm başvurular gösterilmiştir.

aşlu: nazik, yumuşak (32b2).

aşlucağ: hafifçe, usul usul (Bu metinde “sağır” anlamında kullanılmış.) (45a4).

degzin-: değişmek (82b2).

dili bağlu: Bu metinde “aptal hayvan” anlamında kullanılmış (63a1).

eksi-: azaltmak. Şu şekillerde görülür: **اَكْسُ سُون لُرْ** (94a4), **اَكْسُ مَكَلِكِي** (42a2) ve **اَكْسَمِيَلِرْ** (250b3). Fiilin sonundaki ünlü muhtemelen fisiltı gibi telaffuz edilmekte olup yazımdaki farklılık kandırıcıdır.

ilet-: bir yere yollamak, iletmek. **ilettdi** (51a3), **iletür** (58b4). Bu fiilin metindeki farklı yazımları şu şekildedir: **(a) bileşiklerde:** (mīrās) **ilitenler** (125b5), **iltici** (51b3, 73b1, 156b2, 170a2), **iltürüz** (6b5), **ilte** (?) (1a4), **ilteler** (11a1, 54a3), **ilttdi** (140a5); (gümān) **itleler** (98a1), **ilteleridi** (90a1). **(b) yalnız başına:** **ilte** (58b3, 245b1, 245b5), **iltevüz** (81b5), **ilteyidi** (176a3), **ilttdi** (162a2, 162b2), **ilt** (27a3, 143a1), **iltesi** (14b4).

îmin (emîn yerine ?): emin, sağlam, güvenilir. (130b1, 154b4, 163b1, 169b2, 192a4, 240b5, 244b5).

ır-: ayırmak (56a5).

ķadarlan-: kararlařtırılmıř, hűkme baęlanmıř (229a1).

ķor-: korkmak. Örnekler ķorķ- fiilinin (ki bu metindeki yaygın biçimdir) bir alternatifi olarak ortaya çıkar: **ķormaęıl** (161b3), **ķormaz mısız** (128b4), **ķormaķ** (228a5).

ķoyın: kucak, koyun, bağır (121b1).

ķoyun: koyun (18b2, 161a1). Bir Őnceki sűzcűkte yer alan yazım farkının hiķbir Őnemi yoktur.

ķűy-: ummak, beklenti iķinde olmak (141b5).

űde-: Bu metinde Farsķa “gűzārden”in karřılıęı olarak ‘bir yűkűmlűlűęű yerine getirmek’ anlamındadır (33b1, 61b4, 132b2, 162b2, 228b1).

űrűmcűk: űrűmcek (186b5).

űt-: geķmek (79a3). Metinde genel olarak geķ- (96b4 vd.) kullanılır.

sinle: mezar (202b2).

suvat: *Redhouse*: sığırılar iķin dere kıyısındaki sulama yeri (131a3).

ķart-: ķekmek (113b2), tartmak (133b1).

tuman: (tuman bulut ikilemesi iķinde kullanılmıřtır) bulut kűmesi (154b1).

vur-: vurmak (39b3, 88b1, 97a3, 107b4, 159a1). Aslında yaygın Şekil “ur-“ dur.

yaradış: yaratış, yaratma (74a2).

yavlaķ: Bir yerde sıfat olarak ‘acı, şiddetli’ anlamında. Başka yerlerde niteleme sıfatı olarak ve ‘ķok’ anlamında kullanılmıştır (56b2, 66a4).

yavu bar-: sapmak, yoldan ķıkmak (228a2).

yavu ķıl-: kaybetmek (113a3, 138b2).

yavu ķul-: kaybetmek (159a3).

yazı: ova, yazı. (32a4).

yazu: Yazı, yazma (134b5, 151a4). Bir Őnceki sűzcűkle yazım farkı olduęu gűrűlűyor.

yıldır-: parlamak (97a1).

yılķı: hayvan, canavar (218b2).

yon-: tařı yontmak (130b2).

